

Analýza činnosti vybraných verejných knižníc Žilinského samosprávneho kraja a ich výročných správ z pohľadu ľudského kapitálu a ekonomických výnosov

Alena VALJAŠKOVÁ

Abstrakt

Cieľom príspevku je poskytnúť prehľad činnosti Krajskej knižnice v Žiline a regionálnych knižníc Žilinského kraja, a to z pohľadu Európskeho indexu kreativity, ktorý sa zameriava na šesť pilierov indexu (ľudský kapitál, technológie, inštitucionálne prostredie, sociálne prostredie, otvorenosť a rôznorodosť, kreatívne výstupy). Zamerali sme sa práve na prvý pilier – ľudský kapitál, cez ktorý sme na knižnice nahliadali, analyzovali a hľadali spoločných menovateľov. Zároveň sme sa pozreli aj na ekonomické výnosy vybraných knižníc.

Kľúčové slová: Kreatívna ekonomika. Kultúrny priemysel. Verejné knižnice. Žilinský samosprávny kraj. Index kreativity.

Abstract

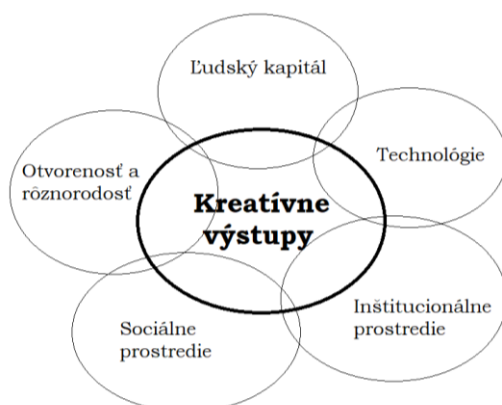
The aim of the paper is to provide an overview of work of regional libraries of the Žilina Region from the point of view of the European Creativity Index, which focuses on the six pillars of the index (human capital, technology, institutional environment, social environment, openness and diversity, creative outputs). We analysed selected libraries through the optics of human capital and their economic benefits and searched for common denominators.

Keywords: Creative Economy. Cultural Industry. Public Libraries. Region of Žilina. Creativity index.

Ľudský kapitál a verejné knižnice Žilinského samosprávneho kraja

Metodiku európskeho indexu kreativity navrhla KEA – výskumná organizácia, ktorú požiadala Európska komisia o poradenstvo, a ktorá sa zameriava sa výskum kreatívnych odvetví – kultúrneho a kreatívneho priemyslu (ďalej KKP) (Čorejová 2015, s. 7). Sociálne i ekonomické piliere, ktoré z tejto metodiky vychádzajú, sme v rámci našej analýzy adaptovali na priestor knižníc a skúmali sme ich prostredníctvom analýzy z výročných správ knižníc ŽSK

a následnou syntézou dát sme sa pokúsili poukázať na potenciál knižníc a ich etablovanie sa v prostredí kreatívnej ekonomiky.

Obrázok 1 Šesť pilierov európskeho indexu kreativity (KEA 2009; MK SR 2014, s. 22)

Keďže kreatívnu ekonomiku je možné definovať aj ako: „odvetvie, ktoré sa zaoberá prepojením medzi ekonomikou, kultúrou, technológiami a sociálnymi aspektmi“ (Gašparík, Krammer, Václavová, 2017, s. 9), zamerali sme sa na analýzu knižníc a ich výkonov, ktorá by nám mohla zodpovedať otázku o prepojení knižníc s kreatívnou ekonomikou. V tomto článku sa zameriavame na ľudský kapitál, s ktorým sú knižnice v kontakte a pozrieme sa aj na ich ekonomické výsledky.

Ako píše Reháč v úvode knihy KRENAR (2015) „skúmanie kreatívnej ekonomiky...nadväzuje na výskum v oblasti kultúrnych odvetví a ekonómie kultúry.“ V rámci našej analýzy sme sa preto zamerali na verejné knižnice v správe Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK), ktoré spadajú do odvetvia kultúry a splňali atribút dostatočnej miery urbanizácie lokality, čiže požiadavku na istý počet obyvateľov, vzdelávacích inštitúcií, ako aj trhové prostredie vytvárajúce kultúrno-kreatívne produkty (MK SR, 2014), čím sme sa pridržali schémy, ktorú uplatnilo Ministerstvo kultúry SR pri kreovaní *Východisk stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v SR*. Žilinský kraj v roku 2014 vykazoval veľmi dobré výsledky v oblasti kultúrneho prostredia (vysoká koncentrácia kultúrno-osvetových zariadení) ako aj výstupov kultúrno-kreatívnej tvorby (MK SR, s. 22).

Z analýzy štatistických údajov z portálu statdat.statistics.sk a z portálu datacubenew.statistics.sk z roku 2019 sme dospeli k nasledovným číslam, ktoré sa dotýkajú podmienky urbanizácie lokality, v ktorej sídlia najväčšie verejné regionálne a mestské knižnice ŽSK. Je potrebné poznamenať, že sme bližšie neskúmali hodnoty urbanizácie, ale vychádzali sme z *Východisk* (MK SR 2014). Zároveň sme overili najnovší údaj priemernej hustoty

obyvateľstva v SR podľa statdat.statistics.sk, ktorý je na úrovni 111,23 (počet obyvateľov na 1 km²; údaj z roku 2019).

Okres	Hustota obyvateľstva (počet obyvateľov na 1 km ²) 2019	Knižnica v správe
Žilina	193,9	ŽSK
Kysucké Nové Mesto	189,51	mesto
Martin	130,93	ŽSK
Čadca	118,43	ŽSK
Bytča	109,82	mesto
Námestovo	90,76	mesto
Ružomberok	87,67	mesto
Dolný Kubín	80,22	ŽSK
Tvrdošín	75,54	mesto – Tvrdošín, Trstená
Liptovský Mikuláš	53,88	ŽSK
Turčianske Teplice	40,43	mesto

Tabuľka 1 Urbanizácia a početnosť kultúrnych inštitúcií podľa okresov (Hustota obyvateľstva SR... 2019)

Na základe atribútu urbanizácie lokality (hustoty obyvateľstva) a atribútu správy ŽSK sme sa zamerali na analýzu činností nasledujúcich knižníc: Krajská knižnica v Žiline, Turčianska knižnica v Martine a Kysucká knižnica v Čadci.

Vychádzajúc zo šiestich pilierov európskeho indexu kreativity (EIK) (obr. 1) sme sa zamerali na ľudský kapitál týchto knižníc (kreatívny potenciál) a položili sme si otázku: „V akom vzťahu je ponuka vzdelávacích a kultúrnych podujatí v knižnici, s ekonomickým výsledkom knižnice, či s možnosťou vplyvať na kreatívny potenciál používateľov knižnice?“.

Čorejová a kol., ktorí skúmali ľudský kapitál v ŽSK (2015) ho rozdeľujú do nasledujúcich okruhov vychádzajúc z EIK:

- **Potenciál vzdelávania na podporu kreatívnych talentov** (skúmali ho podľa počtu hodín venovaných kultúre a umeniu na školách ŽSK a podľa počtu umeleckých škôl na milión obyvateľov) (Čorejová, s. 32-33)
- **Úroveň kreatívnych talentov** (počet študentov so vzdelávaním v oblasti kultúry a pomer zamestnancov v kultúrnych odvetviach v pomere k celkovej zamestnanosti) (Čorejová 2015, s. 34-35)

Kreatívny potenciál je v metodike KEA vnímaný cez tri skupiny, ktoré sa v ŽSK (Čorejová 2015) skúmali cez terciárne vzdelávanie, počet umeleckých škôl a pomer zamestnancov v kultúre v pomere k celkovej zamestnanosti. Tieto aspekty v knižnici považujeme za neaplikovateľné, ale vytvorili sme si vlastný náhľad, ktorý chce korelovať s danou metodikou. Nezamerali sme sa na kultúrne vzdelávanie podľa počtu hodín, nakoľko neskúmame školské zariadenia (Čorejová 2015), ale ako ťažisko sme si zvolili počet podujatí na ročnej báze, ktoré knižnice organizovali.

Rozoberali sme výročné správy knižníc z hľadiska **potenciálu vzdelávania a úrovne kreatívnych talentov s nasledujúcimi parametrami**: počty podujatí – výstavy, besedy, kurzy a pod., počty účastníkov - dosah (korelácia s počtom umeleckých škôl a počtom hodín venovaných vzdelávaniu spadajúcemu do oblasti kultúry), počet študentov a študentov VŠ, ktorí sú čitateľmi knižníc (nielen tretieho stupňa), a počet odborných pracovníkov, ktorí majú vysokoškolské vzdelanie v skúmaných knižniciach a počet vzdelávacích aktivít pre pracovníkov v knižniciach. Cieľom článku bolo priblížiť tieto parametre v skúmaných knižniciach, ktoré sa týkajú týchto oblastí v mikrosvete knižníc.

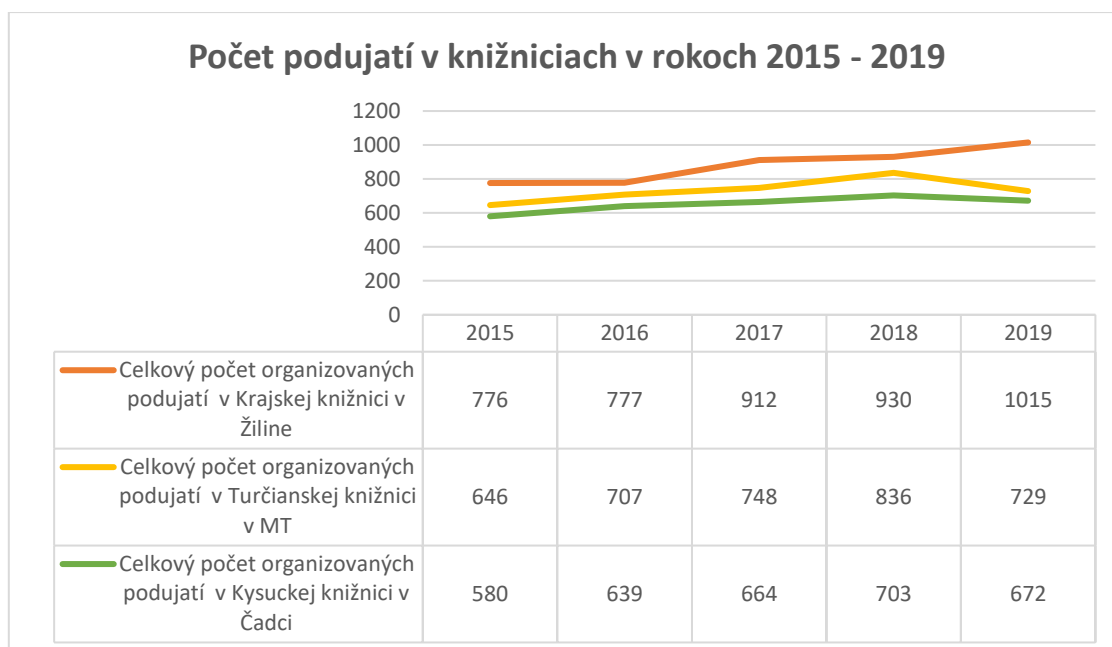
Dáta z výročných správ

Výročné správy sa počas rokov vyvíjali a menila sa detailnosť a hĺbka zbieraných údajov. Tu je potrebné poznamenať, že vybrané parametre nebolo možné v niektorých prípadoch medziročne komparovať, nakoľko neboli tieto ukazovatele sledované, resp. boli sledované iba v niektorých rokoch, či čiastkovo.

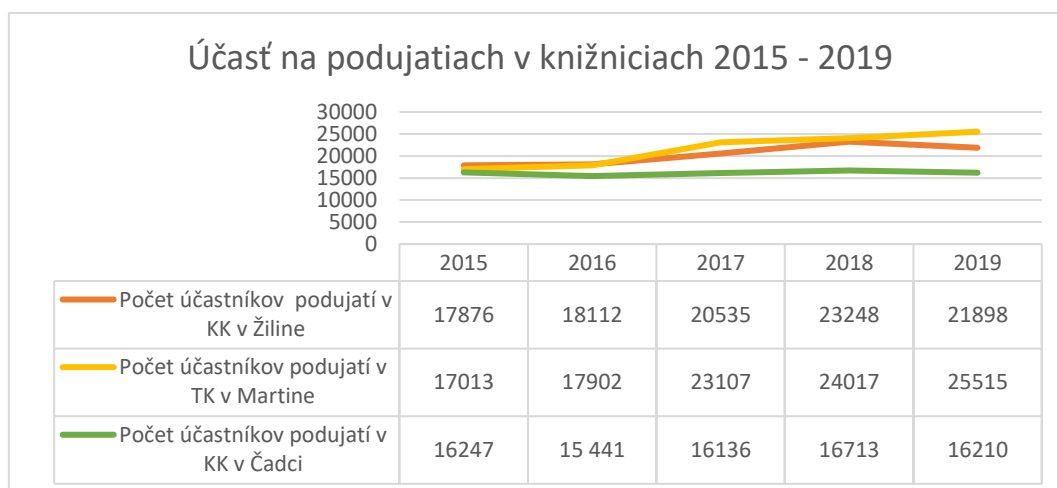
V správach knižníc ale pozorujeme posun smerom k napĺňaniu potrieb používateľov a je viditeľný aj záujem o rozširovanie služieb knižníc v skúmaných výročných správach za roky 2015 – 2019.

Prvým skúmaným parametrom boli počty podujatí. Dáta z jednotlivých knižniciach sme premietli do grafu, ktorý nám prehľadne ukazuje tendencie v jednotlivých knižniciach (obr. 2).

Zaujímavé je, porovnať ich s počtom návštevníkov (obr. 3). Tu nachádzame odchýlku medzi návštevnosťou podujatí v Krajskej knižnici v Žiline a v Turčianskej knižnici v Martine, kde má Žilina vyšší počet podujatí v roku 2019, ale nižší počet účastníkov než tomu bolo v Turčianskej knižnici v Martine.

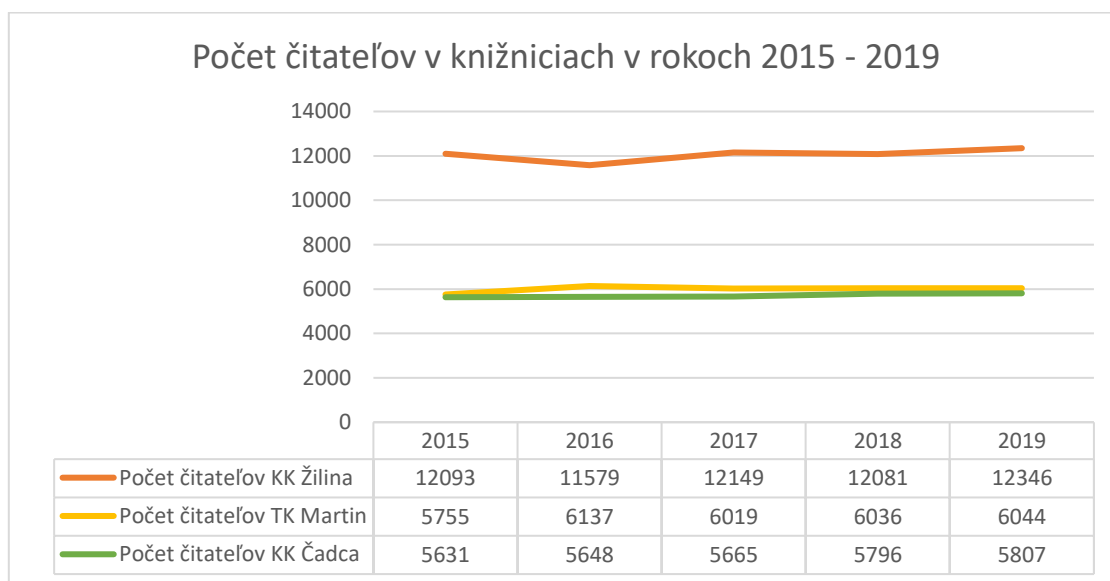
Obrázok 2 Počet podujatí v sledovaných knižniciach v rokoch 2015 – 2019 (VÚC Žilina 2019)

Obrázok 3 Počet návštevníkov na podujatiach organizovaných knižnicami v rokoch 2015 – 2019 (VÚC Žilina 2019)

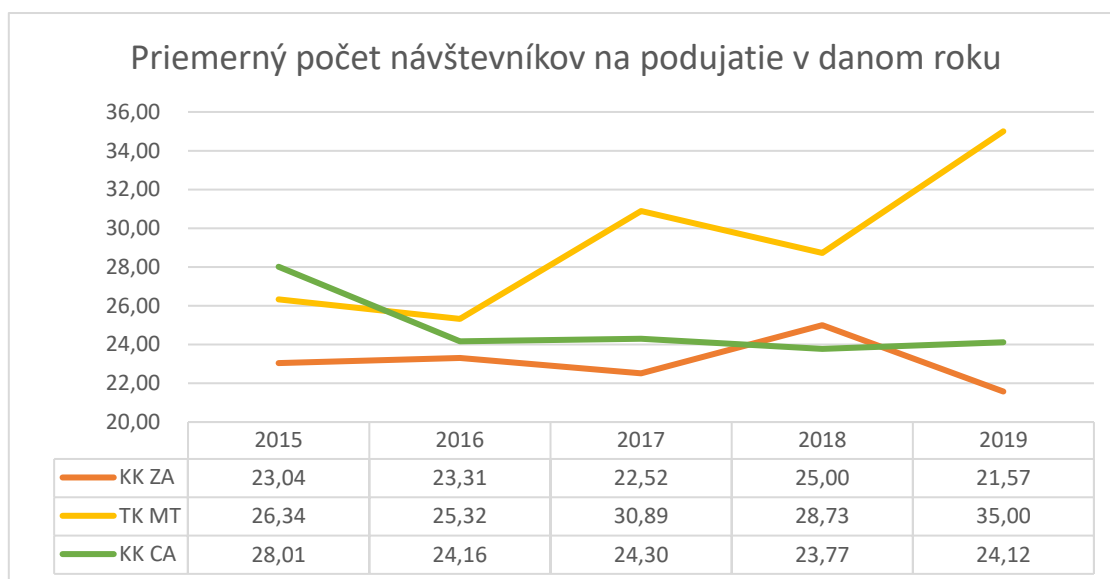
Prekvapivo pôsobí tento údaj aj z pohľadu počtu čitateľov (obr. 4), ktorými tieto knižnice disponujú a ktorých majú možnosť oslovit' a pozvať na svoje podujatia. Krajská knižnica v Žiline mala zapísaných 12 346 čitateľov (údaj z výročnej správy 2019), pritom ale Turčianska

knižnica v Martine, ktorá mala v minulom roku zapísaných 6 044 čitateľov, vykázala oveľa vyššiu návštevnosť podujatí (obr. 4). Tento trend môžeme pozorovať v posledných troch rokoch, keď Turčianska knižnica vykázala oveľa vyššiu návštevnosť podujatí ako KK v Žiline (obr. 3). To môže byť spôsobené dvoma aspektami. Jedným je spôsob a dôslednosť v počítaní návštevníkov a druhým aspektom je schopnosť osloviť publikum aj zo skupiny obyvateľov nezapísaných v knižnici.

Obrázok 4 Počet čitateľov v skúmaných knižniciach v rokoch 2015 – 2019 (VÚC Žilina 2019)

V priemere mala Krajská knižnica v Žiline na jedno podujatie v posledných 5 rokoch návštevnosť 23,09 osoby, Turčianska knižnica v Martine mala návštevnosť na podujatie v priemere 29,26 osoby a Kysucká knižnica v Čadci mala priemernú návštevnosť na úrovni 27,87 osoby (obr. 5).

Obrázok 5 Priemerný počet návštevníkov na podujatiach podľa knižnice a podľa roku (VÚC Žilina 2019)

Ako druhý okruh (parameter) sme si zadefinovali zistiť počet študentov SŠ a VŠ, ktorí sú čitateľmi skúmaných knižníc, nakoľko tento merateľný ukazovateľ poukazuje na potenciálne kreatívne talenty, ktoré sa aj prostredníctvom knižníc môžu ďalej rozvíjať. Chceli sme sa zamerať najmä na VŠ študentov, ale okrem Krajskej knižnice v Žiline, tento ukazovateľ nebol vo výročných správach ďalších dvoch knižníc meraný samostatne (tab. 3). Aby sme sa mohli čo najužšie pridržiavať metodiky, z ktorej vychádzame, bude potrebné doskúmať zameranie študentov VŠ a zistiť koľko z nich sa pripravuje na povolanie v oblasti humanitných vied, umenia, žurnalistiky, architektúry, náboženstva, cudzích jazykov, audiovizuálnej produkcie, mediálnej produkcie a pod. (Čorejová 2015, s. 34). Zároveň bude potrebné zistiť koľko z počtu študentov uvádzaných vo výročných správach Turčianskej a Kysuckej knižnice bolo študentmi VŠ, prípadne tento údaj sledovať v nasledujúcom období.

	2015	2016	2017	2018	2019
KK ZA					
Študenti	1143 /	1143 /	1151 /	1183 /	1126 /
SŠ / VŠ	1282	1282	1256	1194	1108
TK MT					
Študenti	714	616	591	553	527
KK CA					
Študenti	1250	1073	1025	965	914

Tabuľka 2 Počet čitateľov z radov študentov SŠ a VŠ (VÚC Žilina 2019)

Posledným parametrom, ktorý sme si vybrali, bol počet zamestnancov a ich vzdelanie/odbornosť. Tento parameter sme vo výročných správach zistili len útržkovite.

Kysucká knižnica mala v správach najpodrobnejšie popísané podklady o svojich zamestnancoch. V sledovaných rokoch mala stabilne 21 – 23 zamestnancov, z toho bolo 10 vysokoškolsky vzdelaných a z nich 1 mal knihovnícke vzdelanie. Vysokoškolskí pracovníci teda tvorili 43 - 47% z celkového počtu pracovníkov.

Turčianska knižnica mala v sledovanom období 30 zamestnancov, z toho 26 bolo odborných. Vo výročných správach ale nebol údaj, koľkí z nich mali vysokoškolské vzdelanie a či ich vzdelanie bolo v odbornej knihovnícke.

Krajská knižnica v Žiline mala v sledovanom období 31 alebo 32 odborných pracovníkov a iba v roku 2019 sme v správe našli aj presne vymedzený počet vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov v počte 18.

Čo sa týka vzdelávania pracovníkov, v priemere za sledované obdobie organizovala, alebo vyslala Kysucká knižnica svojich pracovníkov na 4 odborné školenia ročne. Turčianska knižnica poskytla zamestnancom priemerne 8 vzdelávacích školení/kurzov ročne. Krajská knižnica v Žiline ako metodický útvar poskytovala odborné školenia regionálnym i mestským knižniciam, v roku 2019 ich zorganizovala 9. Údaje o vzdelaní zamestnancov aj o ich vzdelávaní bude potrebné doplniť v ďalšom zisťovaní cez rozhovory s vedúcimi pracovníkmi, alebo cez dotazník.

Zo správy Inštitútu informatiky a štatistiky sa odvetvie kultúrneho dedičstva KKP (Oblasť 1), ktoré zahŕňa činnosti knižníc, archívov, múzeí a prevádzku historických pamiatok a turistických zaujímavostí, podieľalo 8% na tvorbe HDP sektora KKP za rok 2017. Produkty tohto odvetvia sú vymedzené CPA klasifikáciou produktov podľa metodiky ESSnet-Culture prispôbenej dostupným údajom (Horecká a Némethová 2019, s. 8,13).

To nám dáva podklad k tomu, aby sme knižnice zaradili medzi inštitúcie, ktoré majú potenciál kreovať zisk pre kreatívnu ekonomiku, či takto priamo, ale v neposlednom rade môžu mať vplyv na rozvoj kreatívneho potenciálu čitateľov a návštevníkov knižnice, čo v konečnom dôsledku vyústí v ekonomický prínos. Momentálne štát podniká prvé kroky k tomu, aby

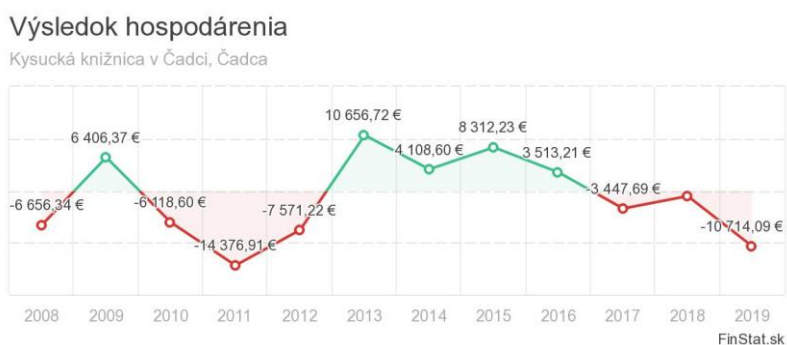

dokázal efektívne spracovať štatistické dáta a tak sledovať vývoj a ekonomický prínos odvetví KKP (MK SR, 2014), či už v zriadovanej i v nezriadovanej kultúre.

Z dát portálu finstat.sk môžeme porovnať aj ekonomické výsledky jednotlivých knižníc za rok 2019. Z dlhodobého hľadiska sa Krajská knižnica za sledované obdobie (2015 – 2019) držala so svojim hospodárskym výsledkom počas troch rokov v strate a dva roky skončila svoje hospodárenie v zisku (obr. 6).

Obrázok 6 Výsledok hospodárenia Krajskej knižnice v Žiline (Krajská knižnica v Žiline, 2019)

Obrázok 7 Výsledok hospodárenia Kysuckej knižnice v Čadci (Kysucká knižnica v Čadci 2019)

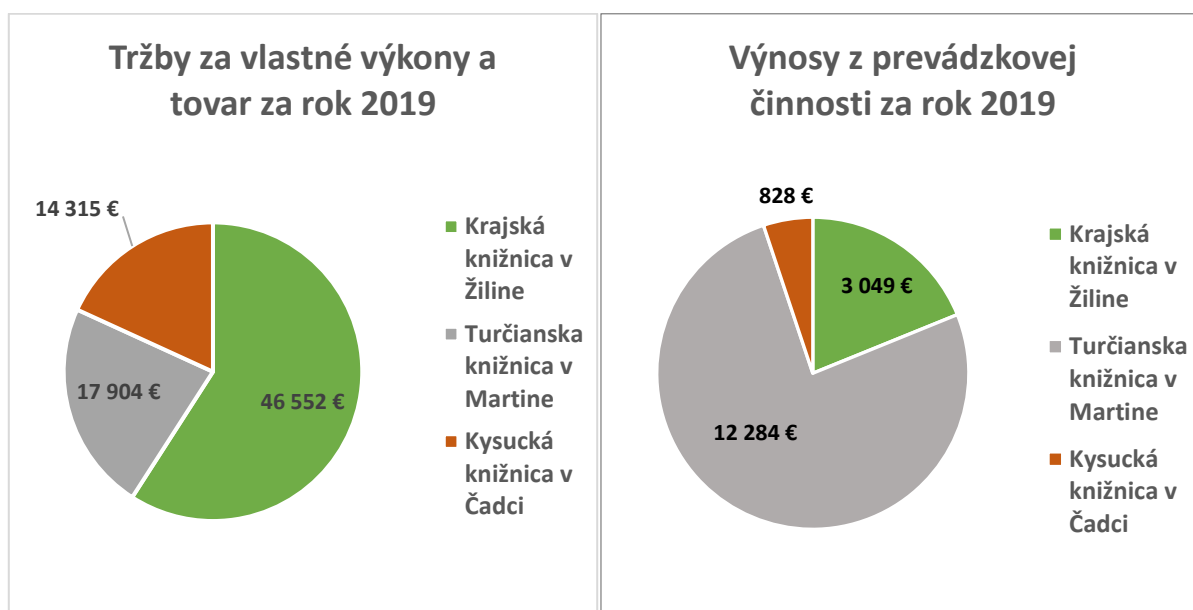

Obrázok 8 Výsledok hospodárenia Turčianskej knižnice v Martine (Turčianska knižnica v Martine 2019)

Knižnica v Čadci ako jediná vykazovala za dané obdobie pokles svojich tržieb v posledných troch kalendárnych rokoch, v roku 2019 to bol pokles pomerne významný (obr. 7). Knižnice

v Žiline a v Martine majú v sledovaných rokoch kolísavú tendenciu hospodárenia (strata – zisk), ale ani v jednom prípade nejde o veľké čísla.

Tu je potrebné upozorniť na markantný rozdiel pri výnosoch z prevádzkovej činnosti pri Turčianskej knižnici v Martine (obr. 9 vpravo). Táto knižnica prenajíma dva priestory na podnikateľské účely a tým získava nepomerne vyššiu sumu v tejto príjmovej položke. Krajská knižnica v Žiline ako najväčšia knižnica ťaží zo svojej veľkosti a počtu čitateľov, keď v roku 2019 dosiahla tržbu za vlastné tovary a služby vo výške viac ako 46-tisíc eur (obr. 9 vľavo).

Obrázok 9 Výnosy a tržby v skúmaných knižniciach v roku 2019 (zdroj tržieb a výnosov FinStat.sk)

Bude zaujímavé v budúcnosti analyzovať aj spôsob, akým sa knižnice vysporiadajú s aktuálnou krízou a zistiť ich adaptabilitu na novú situáciu, ktorej čelia a zároveň pozrieť sa na schopnosť zachovať si istý príjem z vlastnej činnosti v tomto období.

Záver

Problematika nahliadania na knižnice ako na priestor pre rozvoj kreativity a uznanie ich aktívneho začlenenia do jadra KKP je nepomerne širšia ako ponúka priestor článku. Pre tento výstup sme chceli hlavne poukázať na styčné body, ktoré sme hľadali medzi správami z regionálnych knižníc v ŽSK v oblasti ľudských zdrojov a v európskom indexe kreativity. Samozrejme naše zisťovanie v tomto bode nekončí, ale náš prieskum budeme rozširovať o ďalšie mestské a regionálne knižnice Žilinského samosprávneho kraja a pozrieme sa aj na ich prepojenie na ďalšie piliere indexu kreativity.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČOREJOVÁ, Tatiana a kol., 2015. *Dimenzie kreatívnych odvetví v Žilinskom regióne*. [CD] Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2015. ISBN 978-80-554-1085-2.
- ESSnet-CULTURE, 2012. *European Statistical System Network on Culture*. FINAL REPORT, 2012. Luxembourg [online]. 2012 [cit. 2020-07-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf
- GAŠPARÍK, Jozef, KRAMMER Jozef a Alena VÁCLAVOVÁ, 2017. *Príležitosti kreatívnej ekonomiky* [online] Bratislava: IA MPSVR SR, 2017. [2020-10-26]. ISBN 978-80-89837-28-1. Dostupné z: https://www.ia.gov.sk/data/files/NP_CSD_II/Analyzy/Stat/Prilezitosti_kreativnej_ekonomiky.pdf
- HORECKÁ, J. a R. NÉMETHOVÁ, 2019. *Zhrnutie výsledkov satelitného účtu kultúry a kreatívneho priemyslu SR (2012-2017)* [online]. Bratislava, 2019 © INFOSTAT - Inštitút informatiky a štatistiky [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/10/Zhrnutie_vysledkov_SU_KKP_SR_2012-2017_web.pdf
- Hustota obyvateľstva – SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek*, 2019. [online]. 18.03.2020 © Štatistický úrad Slovenskej republiky. Statdat.statistics.sk. [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://lnk.sk/nru6>
- KEA, 2009. *The Impact of Culture on Creativity*. A Study prepared for the European Commission (Directorate-General for Education and Culture). [online]. June 2009. KEA European Affairs. [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://keanet.eu/wp-content/uploads/2019/09/impactculturecreativityfull.pdf>
- Krajská knižnica v Žiline, 2019. [online]. *Výsledok hospodárenia. Výnosy*. Finstat ® 2020 [cit. 2020-11-20]. Dostupné z: <https://finstat.sk/00185752>
- Kysucká knižnica v Čadci, 2019. [online]. *Výsledok hospodárenia. Výnosy*. Finstat ® 2020 [cit. 2020-11-20]. Dostupné z: <https://www.finstat.sk/36145068>
- MK SR, 2014. *Východiská stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v SR*. [online]. Bratislava: MK SR, 2014. [2020-11-20]. Dostupné z: <http://www.culture.gov.sk/extdoc/5038/Vychodiska-strategie-rozvoja-kreativneho-priemyslu-v-SR>.
- MK SR, 2018. *Stratégia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín SR do roku 2030*. Vstupná správa. [online]. 2018, s. 32 [cit. 2020-10-30] Dostupné z: <http://www.culture.gov.sk/extdoc/7961/Vstupna%20sprava%20Strategie%20rozvoja%20miestnej%20a%20regionalnej%20kultury%20a%20kultury%20narodnostnych%20mensin%20SR>
- REHÁK, Štefan, 2015. *Kreatívna ekonomika – Konceptné vymedzenie*. In: *KRENAR: kreatívna ekonomika - národohospodárske a regionálne podmienky a stimuly*, 2015. BUČEK, Milan, Štefan REHÁK a Oto HUDEC (eds.). 1. vydanie. Bratislava: Ekonóm, 2015, s. 9 – 28. ISBN 978-80-225-3954-8.
- Turčianska knižnica v Martine, 2019. [online]. *Výsledok hospodárenia. Výnosy*. Finstat ® 2020 [cit. 2020-11-20]. Dostupné z: <https://www.finstat.sk/36145319>

VÚC ŽILINA, 2019. *Výročné správy. Odbor kultúry*. [online] Žilinský samosprávny kraj. 2015 – 2019. [cit. 2020-09-08]. Dostupné z: <https://www.zilinskazupa.sk/sk/samosprava/urad-zsk/odbor-kultury/legislativa-oblasti-kultury/vyrocne-spravy.html>